

บทที่ 6

บทบาทและคุณลักษณะของนักเรียนพรานหลวงในพระบรมราชูปถัมภ์

นักเรียนพรานหลวง โรงเรียนพรานหลวง ในพระบรมราชูปถัมภ์ เป็นนักเรียนศิลป์ที่ เกี่ยวข้องกับศิลปะการแสดง แต่นักเรียนเหล่านั้นมิใช่มีบทบาทเพียงการเล่นโจน ละคร หรือดนตรี เท่านั้น หากแต่ยังมีสถานภาพเป็นผู้รับใช้ใกล้ชิดเบื้องยุคลบาทในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่ง ทรงให้การอุปการะอุปถัมภ์ค้ำจุน และโปรดให้ตามเสด็จในกิจการที่พระองค์ทรงตั้งขึ้น ดังนั้น นักเรียนพรานหลวงจึงมีสถานภาพหลายบทบาท ดังจะกล่าวแยกได้ดังนี้

1. บทบาทในฐานะนักเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์
2. บทบาทในฐานะมหาดเล็กผู้ใกล้ชิด
3. บทบาทในฐานะเสี้อำพรานหลวงรักษาพระองค์
4. บทบาทในฐานะศิลปินข้าราชการกรมสรรพ

กล่าวได้ว่า นักเรียนพรานหลวงทุกคน จึงเป็นผู้ได้เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงก่อตั้งขึ้น นักเรียนเหล่านั้นจึงแสดงความจงรักภักดีต่อพระองค์ยิ่ง เหนือสิ่งอื่นใด แบ่งสถานภาพนักเรียนพรานหลวงได้ดังนี้

1. บทบาทในฐานะนักเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์

นักเรียนโรงเรียนพรานหลวงในฐานะนักเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ต้องตั้งมั่นในการ ปกครองบ้านเมืองในระบอบราชาธิปไตย พระองค์ทรงสรรหาในระบอบการปกครองที่มี พระมหากษัตริย์เป็นประมุข มีอำนาจสูงสุดในการบริหารราชการแผ่นดิน และยังคงเชื่อมั่นว่า การปกครองแบบราชาธิปไตยจะเป็นประโยชน์ในทางปฏิบัติมากกว่าการปกครองรูปแบบอื่น ดังที่ทรง เคยมีพระราชดำรัสว่า

...ในเมืองไทยเรามีคนอยู่สองชั้นเท่านั้น ไม่มากกว่าสอง ชั้นหนึ่งคือ
เจ้าแผ่นดินผู้เป็นหัวหน้า ซึ่งเขามอบให้ทรงไว้ซึ่งอำนาจทุกอย่าง เพราะว่าเขา
ทั้งหลายไม่มีเวลาพอและไม่อาจสามารถที่จะต่างคนต่างถืออำนาจอันนั้นไว้ได้ อีก
ชั้นหนึ่ง คือ คนไทยทั่วไป...¹

จากพระราชดำรัสดังกล่าวได้ว่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเห็นว่า
เวลานั้นคนไทยยังไม่ได้รับการศึกษามากนัก และยังไม่เข้าใจวิธีการปกครองในระบอบอื่น ที่มีการ
เปลี่ยนแปลงในต่างประเทศ ประชาชนควรจะได้รับการศึกษารอบด้าน จึงจะส่งเสริมให้รู้จัก
วิธีการปกครองในรูปแบบใหม่ ดังนั้น พระองค์จึงทรงสนับสนุนการก่อตั้งโรงเรียนเพื่อให้คนไทยมี
ความรู้อย่างกว้างขวางก่อน เห็นได้จากพระราชดำรัสว่า

...สิ่งใดที่ข้าพเจ้าได้ทำไปเนื่องในกิจการของโรงเรียนเหล่านี้ ก็ด้วยหวังประโยชน์
สำหรับชาติบ้านเกิดเมืองมารดาของเราทั้งหลายอันเป็นที่รัก เพราะรู้สึกอยู่ในใจว่า
รากเง่าสำคัญของชาติ ก็คือ กุลบุตร ที่จะบำรุงชาติสืบต่อไปให้ยั่งยืน และผู้ที่มีหน้าที่
สำคัญเช่นนี้ ถ้าไม่มีวิชาอยู่แล้วก็จะเป็นการลำบากที่จะบำรุงชาติต่อไป จึงเห็นว่าการ
การที่จะบำรุงในทางอ้อมอย่างหนึ่งอย่างใดก็ไม่ดีเท่าหาวิชา...²

นอกจากนั้นพระองค์ยังทรงมุ่งหวังให้เด็กที่เกิดมาใหม่เป็นเด็กที่มีคุณภาพ ฉลาด ทันโลก
พระองค์ทรงตั้งโรงเรียนเพื่อรองรับเด็กเหล่านี้ ดังพระราชดำรัสว่า

...ขอให้ท่านทั้งหลายเข้าใจว่า แท้จริงความสำเร็จของชาติใด ๆ จะต้องมิมาได้จาก
เด็กที่จะเกิดเป็นผู้ใหญ่ขึ้นมาภายหลัง ถ้าเด็กนั้นไม่ตั้งใจที่จะประพฤติตัวให้สมควรที่จะ

¹"พระราชดำรัสตอบเนื่องในงานพระราชพิธีฉัตรมงคลของโรงเรียนมหาดเล็กหลวง
ในพระบรมราชูปถัมภ์ ณ พระที่นั่งอัมพรสถาน เมื่อวันที่ 13 พฤศจิกายน พระพุทธศักราช 2457,"
พระบรมราชโองการกับราชกิจจานุเบกษา (กรุงเทพมหานคร: ไทยเกษม, 2519), หน้า 77.

²"พระบรมราชโองการพระราชทานรางวัลนักเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ เมื่อวันที่
26 ธันวาคม พระพุทธศักราช 2461," พระบรมราชโองการกับราชกิจจานุเบกษา, หน้า 93.

ตำรงชาติต่อไปแล้ว ชาติก็ตำรงอยู่ไม่ได้ คนที่ตำรงชาติต่อไปได้ก็ต้องมีความรู้กว้างขวางเพื่อที่จะทำตัวให้สมควรเป็นสมาชิกของชาติที่รุ่งเรืองแล้ว ดังนั้น จะทำอย่างอื่นไม่ได้นอกจากที่จะหมั่นเล่าเรียนให้มากขึ้น...³

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปรารถนาที่จะให้คนรุ่นใหม่ได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง เหมือนกับการเพาะชำต้นไม้ต้องเริ่มที่ต้นอ่อนก่อน แล้วบำรุงรักษาให้เป็นลำต้น ที่จะเจริญเติบโตแข็งแรง เพื่อเป็นกำลังของป่า เช่นเดียวกับเด็กรุ่นใหม่ที่มีการศึกษาและเข้าใจวิธีการปกครองของบ้านเมืองแล้วก็จะเกิดความรักชาติ บ้านเกิดเมืองนอนของตน ดังความในพระราชดำรัสว่า

...ข้อที่จะเตือนนี้คือ ความประสงค์ของเราทั้งหลายมากที่สุดคืออะไร? เราต้องการเห็นความรุ่งเรืองของชาติเราไม่ช้าหรือ ก็ความรุ่งเรืองของชาติเรานั้นมีอะไร เป็นมูลเป็นรากเหง้า? ต้องมีความรู้สึกรักบ้านเกิดเมืองนอนของตัวเองจริง ๆ แต่ก่อนที่จะมีความรู้สึกรักชาติบ้านเกิดเมืองนอนได้เช่นนั้น ต้องเพาะขึ้นมาเหมือนเพาะต้นไม้เหมือนกัน ก็สิ่งที่จะเพาะให้หัวใจบังเกิดความรักชาติบ้านเมืองได้ ต้องเริ่มจากเพาะจากความรักตนเองก่อน...⁴

เมื่อพระองค์ทรงปลูกฝังจิตใจ เด็กเหล่านี้ให้เกิดความรักชาติบ้านเกิดเมืองนอนแล้ว เด็กเหล่านี้ก็จะ เป็นกำลังสำคัญของประเทศชาติต่อไป ซึ่งสิ่งที่จะช่วยสร้างพลเมืองให้มีคุณภาพก็คือ การก่อตั้งสถานศึกษา อาจเป็นโรงเรียนราษฎร์หรือโรงเรียนรัฐบาล แต่ล้วนเป็นสถานที่ให้การศึกษาดำเนินการตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการทั้งสิ้น ดังพระราชดำรัสว่า

³ "พระบรมราชโองการพระราชทานแก่คณะโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ ในวันงานประจำปีของโรงเรียน วันที่ 28 ธันวาคม พ.ศ. 2464," พระราชดำรัสร้อยครั้ง (กรุงเทพมหานคร: ชวนพิมพ์, 2519), หน้า 204.

⁴ "พระบรมราชโองการพระราชทานแก่อาจารย์ ครู และนักเรียน โรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ ในวันงานประจำปีของโรงเรียน วันที่ 28 ธันวาคม พ.ศ. 2465," พระราชดำรัสร้อยครั้ง, หน้า 212.

...เรามีความพอใจเป็นอย่างยิ่ง ได้เห็นปรากฏว่า บรรดาผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องในกิจกรรมของโรงเรียนเหล่านี้ได้อุตสาหะทำการตามภารกิจของตัวทุก ๆ คน จึงได้บังเกิดผลดีสมปรารถนาได้ การเรียนที่ได้จัดดำเนินการก็ค่อย ๆ เจริญรุ่งเรืองตามความมุ่งหมายเดิม คือประการหนึ่ง ให้เป็นไปตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการมากที่สุดที่จะเป็นไปได้ เพื่อวิชาที่ได้เล่าเรียนมาจะได้เหมือนกันกับในโรงเรียนของรัฐบาล แต่อีกประการหนึ่ง นอกจากนั้นโรงเรียนของเรายังมีโอกาสดูที่จัดได้แปลกกว่าโรงเรียนของรัฐบาลอยู่ คือ ได้รับนักเรียนมาอยู่ในสำนัก ได้มีโอกาสรอบรมนินสัยใจคอได้ดีกว่าที่จะจัดการได้สำหรับนักเรียนที่เป็นแต่ไปโรงเรียนในเวลาเช้าแล้วกลับบ้าน...⁵

จากพระราชดำริดังกล่าว พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงให้ความสำคัญกับการใช้ชีวิตของนักเรียนในโรงเรียนประจำ คือ นักเรียนได้ฝึกการอยู่ในสังคม ได้มีโอกาสรับการอบรมบ่มนินสัย นอกเหนือเวลาเรียนมากกว่านักเรียนประเภทไปกลับของโรงเรียนรัฐบาล และให้เห็นว่า การศึกษามีใช้การเรียนรู้ออกจากตำราเท่านั้น หากต้องเรียนรู้การใช้ชีวิตในสังคมด้วย

ดังนั้น การศึกษานอกจากจะถ่ายทอดวิชาความรู้ให้แก่เด็กแล้ว จะต้องให้การอบรมบ่มนินสัย เพื่อเป็นพลเมืองดีของประเทศและช่วยสร้างสรรค์ชาติบ้านเมืองให้เจริญก้าวหน้า ดังพระราชดำรัสว่า

... เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าขอตั้งเตือนบรรดาอาจารย์และครูให้ช่วยกันเพาะธรรมะที่ข้าพเจ้ากล่าวแล้วนั้นในดวงใจของนักเรียนให้บังเกิดงอกงามขึ้นสมความประสงค์ของข้าพเจ้าผู้อยากดูอยากแลเห็นว่า ผู้ใดได้เข้ามาสู่คณะโรงเรียนของข้าพเจ้าแล้วเมื่อออกไปในสารทิศใด ก็ต้องให้คนทั้งหลายรับว่าเป็นคนดี เป็นผู้ที่สมควรจะไว้วางใจ เป็นผู้ที่สมควรเชื่อถือว่าดำรงความสัตย์ สุจริต รู้จักรักคณะของตัว และยิ่งไปกว่านั้นเมื่อรู้จักรักคณะแล้ว ต้องรู้จักนึกต่อไปว่า การรักคณะนั่นเอง คือ รักชาติบ้านเมือง เพราะชาติเราคืออะไร? ก็คือ เหมือนคณะไทยคณะใหญ่ที่สุด เราเป็นสมาชิกของคณะ

⁵ "พระบรมราชโองการพระราชทานแก่อาจารย์ ครู และนักเรียน โรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ ในงานประจำปีของโรงเรียน วันที่ 27 ธันวาคม พ.ศ. 2466," พระราชดำริสร้อยครั้ง, หน้า 219.

นั้น ทุกคนควรต้องคิดอ่านช่วยเหลือคณะของเราอย่างดีที่สุด แม้ว่าในเวลาที่เป็น เราจะต้องสละความสุขสำราญและแม้อิสรภาพส่วนตัว เพื่อขอแต่ให้ดำรงอิสรภาพของ คณะ ดำรงอิสรภาพของชาติเราไว้ ดังนั้นจึงจะนับว่าไม่เสียสละเปล่า ถ้าตั้งใจได้ เช่นนี้แล้ว คณะของเราจะยืนยาว และชาติของเราก็จะรุ่งเรือง จะมีผู้นำหน้าถือดา ต่อไปชั่วกาลนาน...⁶

จากพระบรมราชโองการที่พระราชทานให้แก่แก่นักเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ตั้งที่ยก ตัวอย่างมาอ่างั้นนั้นแสดงให้เห็นว่า พระองค์ทรงตั้งพระทัยที่จะอบรมนักเรียนโรงเรียนพระบรมราชูปถัมภ์ให้ได้มีการพัฒนาจิตใจและความประพฤติและทรงคาดหวังว่า นักเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ จะมีความประพฤติดี ได้รับการพัฒนาทั้งด้านจริยธรรม ได้รับการพัฒนาบุคลิกภาพ และสมรรถภาพ ทางร่างกายเช่นเดียวกัน การที่ทรงใช้บทพระราชนิพนธ์ต่าง ๆ เป็นเครื่องมือในการที่จะทรง สั่งสอนอบรม เตือนใจ ปลุกใจ ให้เกิดความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ให้ นักเรียนทุกคนสำนึกในหน้าที่พลเมืองดี มีความสามัคคีกัน และให้ปฏิบัติตนเหมาะสมกับกาลเทศะ และเหมาะสมกับฐานะในสังคมแต่ละบุคคล

2. บทบาทในฐานะมหาดเล็กผู้ใกล้ชิด

การที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสถาปนาพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวขึ้นเป็น สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สืบแทน สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ สยามมกุฎราชกุมาร อย่างกระชั้นหัน ย่อมนำมา ซึ่งการเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวง ทั้งในด้านสถานภาพและจิตใจของพระองค์ในช่วงที่ประทับอยู่ ต่างประเทศ 9 ปี หลังจากทรงได้รับการสถาปนาทำให้ค่อนข้างเห็นห่างจากราชสำนักและสังคม ไทย ประกอบกับสังคมไทยในระยะนั้นเป็นระยะหัวเลี้ยวหัวต่อของความคิดระหว่างคนรุ่นเก่าและคนรุ่นใหม่ ในเรื่องนี้ จมื่นอมรรตฤณารักษ์ (แจ่ม สุนทรเวช) กล่าวว่า

⁶พระบรมราชโองการพระราชทานแก่อาจารย์ ครู และนักเรียน โรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ ในงานประจำปีของโรงเรียน วันที่ 28 ธันวาคม พ.ศ. 2465, "พระราชดำรัสร้อยครั้ง", หน้า 213-214.

...พวกคนรุ่นเก่าส่วนใหญ่เป็นพระประยูรญาติ* ชั้นพระเจ้าบรมวงศ์เธอ ที่ทรงเป็นพระ
 บิดุลา พระเชษฐาหรือพระเจ้าพี่ยาเธอที่เป็นรุ่นอาวุโสกว่า ซึ่งกำลังมีบทบาทสำคัญใน
 การบริหารราชการแผ่นดินทั้งสิ้น... พระประยูรญาติเหล่านี้มักทรงพากันมองสมเด็จพระ
 พระบรมโอรสว่า ทรงเป็นเด็ก ยากที่จะช่วยเหลือราชการแผ่นดินสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้
 ทีเดียว...⁷

สำหรับด้านการศึกษาวิชาการฝ่ายพลเรือน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
 ได้ทรงศึกษาประวัติศาสตร์ รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ และกฎหมาย ที่วิทยาลัยคริสเชิร์ช
 (Christ Church College) มหาวิทยาลัยออกซฟอร์ด (Oxford University) ใน
 ระหว่างปี พ.ศ. 2443-2445 แล้วจึงได้เสด็จนิวัตสู่ประเทศไทย

เมื่อเสด็จมาดำรงตำแหน่ง สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร และ
 ประทับ ณ พระราชวังสราญรมย์ แล้วนั้น พระองค์ทรงมีมหาดเล็กรับใช้ กล่าวคือ เป็นทั้ง
 พระสหายและผู้คอยรับคำสั่งจากพระองค์ จึงทรงมีควมคุ้นเคยกับมหาดเล็กเหล่านี้ ซึ่งจะมีบทบาท
 เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในเวลาต่อมา

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงอธิบายความหมายของคำว่า "มหาดเล็ก"
 ว่า

*พระประยูรญาติดังกล่าว ได้แก่ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นดำรงราชานุภาพ
 ทรงเป็นเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยาภาณุพันธุวงศ์
 วรเดช เป็นเสนาบดีกระทรวงกลาโหม, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมขุนนริศรานุวัดติวงศ์
 เป็นเสนาบดีกระทรวงโยธาธิการ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมขุนประจักษ์ศิลปาคม เป็นเสนาบดีกระทรวง
 ต่างประเทศ, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นประจักษ์ศิลปาคม เป็นเสนาบดีกระทรวงวัง และ
 พระเจ้าพี่ยาเธอ กรมหลวงนครไชยศรี ทรงดำรงตำแหน่งเป็นผู้บัญชาการกรมยุทธนาธิการ.

⁷จมีนอมรดรุณารักษ์ (แจ่ม สุนทรเวช), "พระบรมราชโบายทางการเมือง"
พระราชกรณียกิจสำคัญในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (กรุงเทพมหานคร: คุรุสภา,
 2519), หน้า 3.

...มหาดเล็ก คือ ผู้ที่รับใช้พระราชารหรือเจ้านาย มหาดเล็กผัดกับข้าราชการ และ
ข้าในกรมอื่น ๆ ดังนี้คือ เป็นผู้รับใช้ใกล้ชิดพระองค์เจ้านายของตนยิ่งกว่าผู้อื่น เมื่อ
เป็นเช่นนั้นผู้ที่เป็นมหาดเล็กจึงจำต้องเลือกสรรผู้ที่ไว้วางพระหัตถ์แห่งเจ้าได้...⁸

ในสมัยโบราณก่อนที่จะมีการปฏิรูปการศึกษาในสมัยรัชกาลที่ 5 ขุนนางข้าราชการนิยม
นำบุตรหลานเข้ามา "ถวายตัว" ซึ่งเปรียบเสมือนส่งเข้าโรงเรียนเพื่อศึกษาขนบธรรมเนียม
ราชการ บุตรหลานข้าราชการและขุนนางเหล่านั้นจัดว่าเป็นผู้ที่มีตระกูล พอจะเป็นหลักประกัน
พื้นฐานในด้านความประพฤติ ความจงรักภักดี เมื่อบุตรหลานขุนนางได้เข้ามาอยู่ในราชสำนัก จะ
มีผู้ฝึกกีฬามารยาท การถวายงานรับใช้พระมหากษัตริย์ จึงถือว่า ในสำนักพระราชวัง "กรม
มหาดเล็ก" จัดเป็นสถาบันการศึกษาสำหรับกุลบุตรโรงเรียนหนึ่ง

การจัดประเภทของมหาดเล็กนั้นจัดตามหน้าที่ จึงมีชื่อเรียกมหาดเล็กมากมาย เช่น
มหาดเล็กยาม มหาดเล็กห้องเครื่อง มหาดเล็กน้ำร้อน (ควบคุมดูแลต้มน้ำร้อน น้ำชา) มหาดเล็ก
สารณี มหาดเล็กเขียนหนังสือ มหาดเล็กบ้อย มหาดเล็กรักษาหอพระศาสตราคม มหาดเล็กช่าง
เป็นต้น มหาดเล็กเหล่านี้จะเข้ารับหน้าที่ตามเวรของตน⁹

ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มหาดเล็กที่ทรงใช้สอยจะมีลักษณะพิเศษ
มิได้จำกัดวงแคบเฉพาะบุตรหลานข้าราชการหรือผู้ที่มีตระกูลเท่านั้น แต่มาจากชั้นตระกูลต่าง ๆ เช่น
เป็นลูกคนจีนที่เกิดในประเทศไทย หรือลูกหลานชาวบ้านที่ติดตามข้าราชการญาติผู้ใหญ่เข้ามา ซึ่ง
ผู้ปกครองมีหลักฐานทางครอบครัวเป็นที่น่าเชื่อถือได้¹⁰

⁸"พระบรมราชโองการเรื่องมหาดเล็ก," เรื่องมหาดเล็ก พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงาน
พระราชทานเพลิงศพ พันเอก นายวรการบัญชา (บุญเกิด สุตันตานนท์) วันที่ 4 พฤศจิกายน
2517 (กรุงเทพมหานคร: พระจันทร์, 2517), หน้า 90.

⁹กจช. ร.5 ว.4/2 เรื่อง จัดระเบียบหน้าที่กรมมหาดเล็ก.

¹⁰จมีนอมรตรุณารักษ์ (แจ่ม สุนทรเวช), คู่มือธานีเมืองประชาธิปไตยของ
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พระนคร: ครูสภา, 2513), หน้า 311-312.

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงผูกพันกับมหาดเล็กข้าราชการเป็นอย่างมาก ทรงเรียกมหาดเล็กของพระองค์ว่า "บริษัทรบรารีของฉันทัน"¹¹ และทรงอธิบายและบทรบาทหน้าท้าวว่า "เขาทั้งหลายมีความจงรักภักดีต่อฉันทันผู้เป็นเจ้าเป็นนายและเป็นมิตรของเขา"¹²

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ได้ทรงพยายามยกฐานะและศักดิ์ศรีของมหาดเล็กข้าราชการสำนักของพระองค์ให้เสมอเทียบเท่าข้าราชการที่ปฏิบัติราชการแผ่นดินอื่น ๆ ในรัชสมัยนี้จำนวนข้าราชการสำนักก็มีเป็นจำนวนมาก ส่วนใหญ่เป็นสามัญชนที่ได้รับพระราชทานยศสถาบรรดาศักดิ์ หลักฐานตามทะเบียนข้าราชการสัญญาบัตรซึ่งมีอยู่ถึงเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2468 มีจำนวนข้าราชการในกรมมหาดเล็กถึง 890 คน¹³ แยกเป็น

เจ้า	11	พระองค์
เจ้าพระยา	1	คน
พระยา	72	คน
เจ้าหมื่น	3	คน
พระ	133	คน
จมีน	6	คน
หลวง	200	คน
ขุน	218	คน
หมื่น	29	คน
นาย	217	คน

จำนวนข้าราชการบริหารเหล่านี้ล้วนเป็นมหาดเล็กในราชสำนักทั้งสิ้น รวมทั้งนักเรียนพรานหลวง เมื่อแรกเข้ามาศึกษาในโรงเรียนก็ถือว่าเป็นมหาดเล็กเช่นเดียวกัน มีตำแหน่งชั้นแรกได้คือ เป็นมหาดเล็กเด็กษา ได้รับเงินเดือนทุกคน เช่น 4 บาท มีบั้ง 6 บาท มีบั้ง นักเรียนพรานหลวงจึงถือว่าเป็นข้าราชการในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวด้วย

¹¹ กจข. ร.6 บ.31/64 เรื่อง พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึง เจ้าพระยามหาเสนาฯ ลงวันที่ 4 มิถุนายน ร.ศ. 130 (พ.ศ. 2454).

¹² เรื่องเดียวกัน.

¹³ กจข. ร.6 ร.ล.2/4 เรื่อง รายงานกรรมการองคมนตรี พ.ศ. 2468.

จากบทบาทของครูและนักเรียนในโรงเรียนพรานหลวง ในพระบรมราชูปถัมภ์ในฐานะของมหาดเล็ก ซึ่งเป็นข้าราชการสำนักนั้น คงต้องตระหนักในบทบาทของข้าราชการสำนักและข้าราชการดังนี้

ข้าราชการสำนัก

ต้องตระหนักถึงฐานะของตนว่าอยู่ในที่ซึ่งมีเกียรติสูง ไม่ประพฤติเสื่อมเสีย อันเป็นเหตุให้ข้าราชการร่วมสำนักและพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวผู้เป็นเจ้าของสำนักเสียชื่อเสียง ต้องไม่ประพฤติตนฝ่าฝืนกฎหมายและพระราชนิยม เช่น ไม่เล่นการพนัน ไม่เสพสุราหรือยาเสพติด ไม่พูดปด ไม่อวดฉลาดในทางลึกลับเสี่ยงวินัย ไม่คบหญิงชั่ว ไม่หลอกลวงหญิง ต้องทำงานเป็นประโยชน์แก่บ้านเมืองหรือสังคมภายนอกราชสำนักด้วย ฯลฯ¹⁴

ข้าราชการ

ไม่กดขี่ข่มเหงประชาชน
ประพฤติตามหลัก 10 ประการ อันได้แก่ ความสามารถ ความเพียร ความมีไหวพริบ ความรู้เท่าถึงการณ์ ความซื่อตรงต่อคนทั่วไป ความรู้จักนินย ความรู้จักวินัย ความรู้จักผ่อนผัน ความมีหลักฐาน และความจงรักภักดี ฯลฯ¹⁵

ณ พระตำหนักที่ประทับ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงชุบเลี้ยงข้าราชการบริพารที่อยู่ในวัยหนุ่ม อายุประมาณ 15-20 ปี ซึ่งเป็นบุตรหลานเจ้านาย ขุนนางผู้ใหญ่ ว่าเป็นมหาดเล็กประจำพระองค์ เพื่อเป็นพระสหายร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ตลอดจนถึงการตามเสด็จที่ต่าง ๆ รวมทั้งทำหน้าที่รับใช้และปฏิบัติตามพระราชบัญชาและพระราชประสงค์ทุกประการ

มหาดเล็กเหล่านั้นนอกจากจะต้องร่วมกิจกรรมต่าง ๆ อาทิ กิจกรรมการศึกษา การซ้อมรบ การเล่นโขน ละคร แล้ว ยังต้องเข้ารับการศึกษาตามพื้นวิชา หรือวิทยฐานะของแต่ละคน เช่น โรงเรียนมหาดเล็กหลวง โรงเรียนราชวิทยาลัย โรงเรียนพรานหลวง เป็นต้น

¹⁴ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, "โศคนตติลลือ," ใน ประมวลบทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พระนคร: อรุณสภา, 2494), หน้า 68.

¹⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 69.

3. บทบาทในฐานะเสี้อปาพรานหลวงรักษาพระองค์

ดังที่ทราบแล้วว่า กองเสี้อปาเป็นกิจการที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงก่อตั้งขึ้น เพื่อฝึกฝนอบรมประชาชนให้เกิดความรักประเทศชาติ และมีส่วนร่วมในการบำเพ็ญประโยชน์ต่อชาติบ้านเมือง ซึ่งต่างกับกิจการของทหาร เพราะทหารมีหน้าที่โดยตรงในการป้องกันประเทศ แต่เสี้อปาเป็นเพียงกองกำลังเสริมและมีส่วนช่วยสังคมทุก ๆ ด้าน ทั้งกำลังรบและกำลังบริการประชาชน

ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงศึกษาวิชาการด้านทหารมาจากประเทศอังกฤษ จึงทรงมีความรู้เกี่ยวกับกิจการทหารและกองบำรุงทหาร คือ หน่วยเสริมกำลังกองทัพ ช่วยให้การป้องกันประเทศมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ดังนั้น เมื่อพระองค์ทรงศึกษาวิชาทหาร จึงทรงรู้เห็นกิจการต่าง ๆ ที่มีส่วนร่วมในการดำเนินงานของทหาร ด้วยกิจการเหล่านี้จะช่วยทำนุบำรุงให้การทหารเจริญก้าวหน้าในการรักษาป้องกันประเทศ และเมื่อพระองค์ทรงก่อตั้งกองเสี้อปาแล้ว บรรดาข้าราชการที่เป็นสมาชิกเสี้อปามีเหล่านักเรียนพรานหลวงรวมอยู่ด้วย นักเรียนเหล่านี้จึงมีสถานภาพเป็นเสี้อปาตามพระราชประสงค์ที่จะทรงฝึกให้นักเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์มีประสบการณ์ในสังคมทุก ๆ ด้านนอกเหนือจากการเรียนจากตำรา

4. บทบาทในฐานะศิลปินข้าราชการกรมสรรพ

ดังที่ทราบแล้วว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระอุปนิสัยโปรดรจนาละคร พระองค์ทรงทะนุบำรุงส่งเสริมนาฏศิลป์ซึ่งเป็นศิลปะประจำชาติ และทรงพระวิตกว่าจะสูญสิ้นไป เมื่อเสด็จขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัติเมื่อนานก็ทรงตั้งกรมมหรสพขึ้นเป็นกรมในพระบรมราชูปถัมภ์ โดยรอนกรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการมหรสพ เช่น กรมโขน และพิณพาทย์มหาดเล็ก กรมเป็พาทย์หลวง กรมช่างมหาดเล็กมาอยู่ในความควบคุมของกรมมหรสพ* แม้จะทรงมีราชการแผ่นดินในฐานะพระมหากษัตริย์ ก็ทรงสละเวลาให้กับการฝึกซ้อมโขน ละครโดยทรงพระราชนิพนธ์บทละคร

*ดูรายละเอียดในบทที่ 2

ทรงเป็นผู้อำนวยการแสดงกำกับการแสดง และคัดเลือกผู้แสดง ทรงสนับสนุนให้ข้าราชการสำนักเข้า ร่วมฝึกโขน ละคร และร่วมแสดงโดยทรงให้เหตุผลตามพระราชหัตถเลขาถึงพระยาไพศาล ศิลปศาสตร์ ผู้บังคับการโรงเรียนมหาดเล็กหลวง เมื่อ พ.ศ. 2454 มีใจความว่า ทรงมีพระราช ประสงค์ให้ฝึกเรียนมหาดเล็กหลวงฝึกโขน ทั้งนี้เพราะพระองค์ทรงเสียดายว่า วิชานี้ใกล้จะสูญ อยู่แล้ว¹⁶

จากรายละเอียดในเรื่องกรมมหรสพในบทที่ 2 จะเห็นได้ว่า แนวพระราชดำริน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในการส่งเสริมทำนุบำรุงนาฏศิลป์และดนตรีนั้น เป็น วิวัฒนาการของกรมมหรสพอันมีจุดเริ่มต้นตั้งแต่กลุ่มของโขนสมัครเล่น กรมปี่พาทย์หลวง กรมโขน หลวง กองเครื่องสายฝรั่งหลวง กรมช่างมหาดเล็ก ต่อมาพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงยุบรวมทุกกรมกองดังกล่าวมาเป็นกรมมหรสพ กรมนี้เป็นกรมอิสระมิได้ขึ้นต่อกระทรวงวัง กรมมหรสพมีผู้บังคับบัญชาเป็นปลัดกรมคนแรกคือ พระนันทพิทยพิลาศ (เอวัณ วาระศิริ)* ต่อมาคือ พระยา วาระศิริราชเสนี จนกระทั่งถึงคุณพระเจณดุริยางค์ (ปิติ วาทยะกร) ส่วนผู้บัญชาการ กรมมหรสพคนสุดท้าย คือ พระยาอนิรุทธเทวา (ม.ล. พัน พึ่งบุญ ณ อยุธยา)

ตลอดรัชสมัยรัชกาลที่ 6 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปรับปรุง และ ทำนุบำรุงศิลปะทางโขน ละคร และดนตรีปี่พาทย์ ในกรมมหรสพให้เจริญก้าวหน้าเป็นอย่างยิ่ง ทั้ง ทางมาตรฐานศิลปะและฐานะของศิลปิน จนกล่าวกันว่าเป็นสมัยที่ศิลปะโขน ละคร และดนตรี ปี่พาทย์รุ่งเรืองที่สุด

นักเรียนโรงเรียนพรานหลวงมีความสัมพันธ์กลมเกลียวกับกรมมหรสพ เนื่องจากแต่เดิม มีเด็กเล็ก บุตรหลานข้าราชการมาสมัครเป็นนักเรียนฝึกหัดในกรมมหรสพทางโขน ละคร ปี่พาทย์ และเครื่องสายฝรั่ง ต่อมาเมื่อทรงก่อตั้ง "โรงเรียนพรานหลวง ในพระบรมราชูปถัมภ์" จึงทรง

¹⁶"พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงพระยาไพศาล ศิลปศาสตร์ ลงวันที่ 8 พฤษภาคม ร.ศ. 130 (พ.ศ. 2454)," ใน ขนานนามสกุล พุทธศักราช 2456 พระราชนิมิตพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พระนคร: กรุงเทพมหานครพิมพ์, 2515), หน้า 74 (พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลโทอรอด ศศิประภา 23 กรกฎาคม 2515).

*ต่อมาได้เปลี่ยนบรรดาศักดิ์เป็น พระประดิษฐไพเราะ

พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เด็กที่สมัครเข้ามาในกรมมหรสพต้องเข้า "โรงเรียนพรานหลวง" หมดทุกคน โดยในระยะแรกเริ่มก่อตั้งมี นายชวน เอกะโรหิต (ภายหลังเป็น พระนันทพรคพลาณสุสัย) เป็นอาจารย์ใหญ่

นักเรียนและครูโรงเรียนพรานหลวงส่วนใหญ่อยู่ในบทบาทของการเป็นข้าราชการกรมมหรสพ กล่าวคือ เมื่อถึงเวลาเรียนนักเรียนก็เข้าเรียนหนังสือ เมื่อถึงเวลาปฏิบัติหน้าที่ราชการก็ออกแสดงงานของหลวง หรือฝึกหัดศิลปะเพื่อให้เกิดความชำนาญ เช่นเดียวกับครูโรงเรียนพรานหลวง เมื่อถึงเวลาที่ต้องสอนตามตารางสอนก็ต้องเข้าสอน ขณะเดียวกันถ้าทางราชการต้องการตัวไปปฏิบัติราชการ ก็ต้องไปปฏิบัติราชการตามบทบาทหน้าที่ของตน

การที่นักเรียนพรานหลวงมีคุณลักษณะหลายประการดังกล่าวมาแล้วนั้น เนื่องจากนักเรียนพรานหลวงมีบทบาทต่าง ๆ ที่ช่วยเสริมสร้างให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพ เห็นได้จากคุณสมบัติซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. บทบาทในฐานะนักเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ ซึ่งนักเรียนทุกคนต้องได้รับการคัดเลือกเพื่อจะได้เป็นศิลปินที่มีความสามารถทั้งการเรียนวิชาสามัญและวิชาศิลปะ แบ่งบทบาทได้ดังนี้
 - 1.1 นักเรียนทุกคน คือ ผู้ที่จะเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ ฉะนั้นถือว่าเป็นผู้มีเกียรติที่ได้เรียนในสถาบันแห่งชาติ
 - 1.2 นักเรียนทุกคนต้องผ่านการคัดเลือกว่า มีผู้ปกครองรับรองที่เชื่อถือได้ มีหน้าที่ราชการหรืออาชีพเป็นที่ยอมรับในสังคม จึงเท่ากับนักเรียนเหล่านั้นได้ผ่านการกลั่นกรองมาแล้วอย่างดี
 - 1.3 นักเรียนทุกคนต้องฝึกระเบียบวินัยตามกฎหมายข้อบังคับของโรงเรียน ฉะนั้นจึงถือว่าได้รับการหล่อหลอมให้เป็นผู้มีวินัยต่อตนเองและผู้อื่น
 - 1.4 นักเรียนทุกคนต้องมีความสามารถในการเรียนทั้งวิชาสามัญและวิชาศิลปะ โดยเฉพาะวิชาศิลปะด้านนาฏศิลป์และดนตรีนั้น ต้องเป็นผู้มีพรสวรรค์ มีความสนใจที่จะฝึกฝนเรียนรู้ด้วยตนเองโดยมิได้ถูกบังคับ ดังนั้นนักเรียนจึงได้เรียนในวิชาที่ตนเองปรารถนาที่จะเรียนจึงเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากบทบาททั้ง 4 ประการดังกล่าว จึงเป็นเครื่องส่งเสริมให้นักเรียนพรานหลวงมีคุณสมบัติที่พึงปรารถนาของสังคม คือ เป็นผู้เพียบพร้อมด้วยความรู้ ความสามารถสมกับเป็นนักเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ ซึ่งประกอบไปด้วยพื้นฐานต่าง ๆ ดังนี้

ก. พื้นฐานทางการเมือง การปกครอง นักเรียนเหล่านี้ได้ชื่อว่าเป็นคนของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งเชื่อได้ว่าต้องมีความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ เวลานั้นเกิด

กบฏ 130 จึงมีความจำเป็นที่จะต้องสร้างคนเหล่านี้ไว้ป้องกันศัตรูแผ่นดิน ส่วนวิธีป้องกันนั้นสุดแต่พระราชบายของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ข. พื้นฐานทางเศรษฐกิจ กล่าวคือ นักเรียนเหล่านี้ส่วนใหญ่ บิคมารดาหรือผู้ปกครอง มีความสนใจในวิชาศิลปะ จึงมุ่งหวังให้บุตรหลานเข้าศึกษาเพื่อจบออกไปรับราชการใน กรมมหรสพเงินเดือน เบี้ยเลี้ยง อันเป็นการแบ่งเบาภาระของผู้ปกครองและเป็นหลักประกันว่า เรียนจบแล้วมีงานทำทุกคน

ค. พื้นฐานทางสังคม นักเรียนเหล่านี้จะเป็นที่ยอมรับของสังคม เพราะเรียนจาก สถาบันที่อุปถัมภ์โดยพระมหากษัตริย์ ถือว่ามีเกียรติ โดยเฉพาะบุคคลที่รับราชการในเวลานั้นสังคม ต่างยกย่องเป็นพิเศษ

ง. พื้นฐานทางการศึกษา เป็นที่แน่นอนว่านักเรียนพรานหลวงมีพื้นฐานการศึกษาตาม หลักสูตรของกระทรวงธรรมการหรือกระทรวงศึกษาธิการ จึงเป็นนักเรียนที่ได้รับการยอมรับตาม พระราชบัญญัติ เพราะผ่านการสอบไล่และแสดงความรู้ความสามารถเป็นที่ประจักษ์ชัด

ดังนั้น นักเรียนพรานหลวงจึงมีคุณสมบัติที่พึงประสงค์ เพราะเป็นไปตามวัตถุประสงค์ ของโรงเรียนที่มุ่งหวังให้นักเรียนเป็นผลิตผลที่มีค่า มีคุณลักษณะครบถ้วนตามบทบาทของนักเรียนใน พระบรมราชูปถัมภ์อย่างสมบูรณ์

2. บทบาทในฐานะมหาดเล็กผู้ใกล้ชิด เนื่องจากนักเรียนพรานหลวงทุกคนได้บรรจุเป็น มหาดเล็กเด็กชา จึงเป็นผู้รับใช้ใกล้ชิดในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีบทบาทต่าง ๆ ดังนี้

2.1 เป็นผู้ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงไว้วางพระราชหฤทัยให้อยู่ประจำ ในเขตพระราชฐาน มีหน้าที่ดูแลความสงบเรียบร้อย และรับใช้ในโอกาสที่ทรงเรียกใช้ตาม เเวที่ จัดไว้อย่างเรียบร้อย

2.2 นักเรียนมหาดเล็กเหล่านี้ได้ผ่านการคัดเลือกมาจากบุตรข้าราชการ คหบดี พ่อค้า หรือประชาชน ที่มีความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ โดยมีญาติพี่น้องหรือคนรู้จักนำ มาฝากฝังให้อยู่ประจำในโรงเรียนพร้อมทั้งรับราชการเป็นมหาดเล็กพร้อม ๆ กัน

2.3 มหาดเล็กจะต้องผ่านการฝึกฝน กิริยามารยาทตามแบบประเพณีในราชสำนัก เท่ากับเป็นผู้ผ่านการอบรมสั่งสอนที่ถือกันว่าเป็นเลิศที่สุดยิ่งกว่าสถาบันใด ๆ

2.4 คุณสมบัติของนักเรียนพรานหลวง ที่เป็นมหาดเล็กคือ เป็นผู้มีความกล้าหาญที่ จะถวายชีวิตปกป้องสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ จึงถือว่าเป็นนักเรียนที่พระบาทสมเด็จพระ เจ้าอยู่หัวทรงโปรดปรานที่สุดและทรงไว้วางใจงานได้อย่างต้องพระราชประสงค์ทุกประการ

จากบทบาททั้ง 4 ประการ ทำให้นักเรียนพรานหลวงมหาดเล็กเป็นผู้ที่ได้รับใช้ใกล้ชิดองค์พระมหากษัตริย์ จัดว่ามีคุณสมบัติครบถ้วนในการปฏิบัติหน้าที่ เนื่องจากมีพื้นฐานที่ดี แบ่งได้ดังนี้

ก. พื้นฐานทางการเมือง การปกครอง มหาดเล็กเหล่านี้มีหน้าที่คุ้มครองปกป้องพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมิให้ประสพอันตรายใด ๆ ถ้ามีผู้คิดก่อการกบฏ มหาดเล็กจะยอมสละชีพถวายเป็นราชพลีทันที

ข. พื้นฐานทางเศรษฐกิจ นักเรียนพรานหลวงที่เป็นมหาดเล็กต่างได้รับการศึกษา มีความรู้ ความสามารถที่จะประกอบอาชีพรับราชการ มีรายได้และเงินเดือนประจำ ย่อมเป็นที่ชื่นชมยินดีของคนทั่วไปว่ามีงานทำเป็นหลักแหล่งมั่นคง

ค. พื้นฐานทางสังคม เป็นที่แน่นอนว่ามหาดเล็กเหล่านี้อยู่ในสังคมที่มีเกียรติระดับชาติ เป็นข้าราชการบริหารในราชสำนักถือว่าเป็นสังคมชั้นสูง กล่าวคือได้รับการชุบตัวในแหล่งที่ดีที่สุดในประเทศ ซึ่งยากที่จะมีใครได้เข้ามาฝึกฝนอบรมในสถานที่เช่นนั้น ดังนั้น สังคมรอบ ๆ ตัวจึงเป็นสังคมผู้ดีซึ่งจะสอนให้เป็นคนดีได้โดยง่าย

ง. พื้นฐานทางการศึกษา นักเรียนพรานหลวงในบทบาทของมหาดเล็ก ย่อมได้รับการศึกษาขนบธรรมเนียมประเพณีในราชสำนักซึ่งเป็นการศึกษาวิชาแบบแผนมาแต่โบราณกาล ทำให้รอบรู้เรื่องราวพิธีการเกี่ยวกับองค์พระมหากษัตริย์และการประกอบพระราชกรณียกิจ เพื่อผลประโยชน์ของพสกนิกร เช่น ประเพณีแรกนาขวัญ ประเพณีถวายผ้าพระกฐิน เป็นต้น

จึงกล่าวได้ว่า นักเรียนพรานหลวงในบทบาทของการเป็นมหาดเล็กผู้ใกล้ชิดองค์พระมหากษัตริย์ย่อมได้เรียนรู้ชีวิตในราชสำนักด้วยประสบการณ์ต่าง ๆ ได้รับการฝึกฝนอบรมให้รู้จักหน้าที่ กิริยามารยาท ความประพฤติ ซึ่งถือกันว่าเป็นแหล่งอบรมคนให้เป็นผู้ดีระดับชาติ นักเรียนเหล่านี้จึงเป็นผู้ที่คนทั่วไปนิยมยกย่องว่าได้รับการหล่อหลอมมาแล้วอย่างดีที่สุด

3. บทบาทในฐานะเสี้อ่าพรานหลวงรักษาพระองค์กล่าวคือ นักเรียนพรานหลวงต้องเป็นเสี้อ่าทุกคน จึงมีบทบาทในการแสดงความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และบำเพ็ญประโยชน์ต่อประชาชนทั่วไป แบ่งบทบาทของเสี้อ่าได้ดังนี้

3.1 นักเรียนพรานหลวง คือ ผู้ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่ทรงอุปถัมภ์ชุบเลี้ยงด้วยพระมหากรุณาธิคุณล้นพ้น ดังนั้น นักเรียนเสี้อ่าพรานหลวงจึงต้องถวายสัตย์ปฏิญาณว่าจะจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ โดยการปกป้องสถาบันด้วยชีวิต นอกจากนั้นเสี้อ่ายังต้องบำเพ็ญคุณประโยชน์แก่ประเทศชาติโดยการรับใช้ประชาชนทั่วไป ได้แก่ การช่วยปกป้องทรัพย์สิน การจับผู้ร้าย การช่วยคนประสบอุบัติเหตุ ฯลฯ เหล่านี้ล้วนเป็นที่นิยมว่าเสี้อ่า คือผู้ทำประโยชน์แก่คนทั่วไป

3.2 วิธีการคัดเลือกผู้ที่จะเข้ามาเป็นสมาชิกเสือป่าต้องมีระเบียบวิธีว่าด้วยอายุ ความประพฤติ อุปนิสัยส่วนตัว เช่น ไม่ดื่มสุรา ไม่กลัวผี ไม่หลงถนนหนทาง ฯลฯ ดังนั้น ผู้ที่เป็นเสือป่าจึงเป็นผู้ที่ผ่านการตรวจสอบคัดเลือกแล้วว่าเป็นคนมีสมรรถภาพ มีบุคลิกภาพ เป็นที่น่านิยม เชื่อถือ นักเรียนพรานหลวงทุกคนจึงผ่านการตรวจสอบแล้วว่ามีคุณสมบัติครบถ้วน

3.3 วิธีการฝึกเสือป่า ต้องฝึกการซ่อมรบ การเป็นสุภาพบุรุษ การช่วยเหลือประชาชน ฯลฯ ดังนั้นนักเรียนเสือป่าพรานหลวง ย่อมผ่านการฝึกฝนมาแล้วอย่างหนักจึงเท่ากับว่าได้รับการปรุงแต่งร่างกายและจิตใจมาแล้วอย่างดีเลิศ

3.4 คุณสมบัติที่น่านิยมยกย่องของเสือป่า คือ เป็นผู้รักษาความสัตย์ยิ่งกว่าชีวิต ดังคำปณิธานว่า "เสียชีพอย่าเสียสัตย์" ดังนั้น เสือป่าจึงเป็นผู้กล้าหาญเด็ดเดี่ยว พร้อมทั้งจะสละชีวิตเพื่อรักษาคุณธรรม นักเรียนเสือป่าพรานหลวงทุกคนจึงเป็นผู้มีเกียรติยศและศักดิ์ศรี สมกับเป็นผู้ที่พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งขึ้นมา

จากคุณสมบัติของเสือป่าทั้งหมด จึงรวมเข้าเป็นนักเรียนเสือป่าพรานหลวงรักษาพระองค์ ที่ผ่านการฝึกฝนอบรมมาแล้วอย่างเคร่งครัด ทั้งบุคลิกภาพและความประพฤติ นอกจากนั้น นักเรียนเสือป่าพรานหลวงยังประกอบไปด้วยคุณลักษณะพื้นฐานที่ดั่งงาม แบ่งได้ดังนี้

ก. พื้นฐานทางการเมือง การปกครอง กล่าวได้ว่านักเรียนเสือป่าพรานหลวง มีหน้าที่ถวายเป็นความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกป้องข้าศึกศัตรู ทั้งภายในและภายนอกประเทศ จึงนับว่ามีคุณลักษณะด้านนี้อย่างแท้จริง

ข. พื้นฐานทางเศรษฐกิจ เสือป่าทุกคนต้องบำเพ็ญประโยชน์ต่อประชาชนอำนวยความสะดวกให้การช่วยเหลือ เป็นการแบ่งเบาภาระ เช่น ดูแลและวังมิให้มีโจรผู้ร้าย ช่วยดับไฟ เมื่อเวลาเกิดเพลิงไหม้ ช่วยผู้ประสบอุทกภัย ฯลฯ การช่วยเหลือเหล่านี้ล้วนเป็นการช่วยรักษาสถานภาพทางเศรษฐกิจของประเทศมิให้ได้รับความเสียหาย ตรงข้าม เสือป่ากลับมิได้รับสินจ้างรางวัลจากการบำเพ็ญประโยชน์ จึงช่วยประหยัดรายจ่ายของทางราชการอีกทางหนึ่ง

ค. พื้นฐานทางสังคม เป็นที่เชื่อได้ว่าเสือป่าทุกคนได้รับการอบรมมโนสำนึก กระทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม ดังนั้นเสือป่าจึงเป็นบุคคลที่พึงปรารถนา และเป็นที่ต้องการของสังคม รวมทั้งเสือป่าได้เรียนรู้การใช้ชีวิตร่วมกับคนในสังคมนั้น ๆ ตัว นับเป็นประสบการณ์ตรงที่มีค่ายิ่ง

ง. พื้นฐานทางการศึกษา เป็นที่แน่นอนว่า เสือป่าย่อมได้รับการศึกษาอบรมวิชาการแบบทหารทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติซึ่งเป็นวิชาที่ต้องศึกษาอย่างสุขุมลึกซึ้ง เพราะเกี่ยวกับความเป็นความตาย ความมั่นคงของสถาบันระดับชาติ เสือป่าทุกคนจึงมีพื้นฐานทางการศึกษาที่ดีไม่แพ้การศึกษาอื่น ๆ

จึงกล่าวได้ว่า นักเรียนพรานหลวงในบทบาทของเสือป่ารักษาพระองค์เป็นผู้ที่ได้รับการฝึกฝนอบรมมาแล้วทุก ๆ ด้านทั้งความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการบำเพ็ญประโยชน์ต่อบ้านเมือง จึงนับว่านักเรียนเสือป่าพรานหลวงมีคุณลักษณะที่ดีพร้อมทุกประการ

4. บทบาทในฐานะศิลปินข้าราชการกรมมหรสพ เนื่องจากนักเรียนพรานหลวงทุกคนได้รับการแต่งตั้งให้เป็นข้าราชการในกรมมหรสพระหว่างศึกษาในโรงเรียนด้วย นักเรียนจึงมีบทบาทด้วยคุณลักษณะดังนี้

4.1 เป็นผู้ที่ได้รับการศึกษาวิชาสามัญและวิชาศิลปะซึ่งจะนำความรู้ไปช่วยเผยแพร่ให้คนทั่วไปได้ชื่นชมกับศิลปวัฒนธรรมของชาติ และยังช่วยสืบสานถ่ายทอดวิชาศิลปะอันเป็นเอกลักษณ์ของไทยแก่เด็กรุ่นใหม่ต่อไป

4.2 การคัดเลือกนักเรียนเข้ามาศึกษาวิชาศิลปะนี้ ต้องผ่านกระบวนการคัดเลือกมาแล้วอย่างรอบคอบ คือต้องเป็นผู้มีพรสวรรค์ทางนาฏศิลป์หรือดนตรี และมีใจรักที่จะเรียน มีใจถุกบังคับให้มาเรียน นักเรียนจึงเรียนด้วยความสมัครใจ

4.3 วิธีการฝึกหัดของนักเรียนพรานหลวง ต้องฝึกหัดอย่างเคร่งครัด เพราะวิชาศิลปะนาฏศิลป์และดนตรีเป็นวิชาที่มีระเบียบแบบแผนดังที่กล่าวว่าเป็นวิชาที่มีครู ถือเป็นวิชาชั้นสูง จะเรียนเล่น ๆ เป็นของสนุกชั่วคราวช่วยยามไม่ได้ เมื่อฝึกหัดจนเกิดความชำนาญแล้วจึงจะเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป

4.4 คุณสมบัติของนักเรียนพรานหลวง ต้องเป็นผู้ที่เมื่อฝึกหัดวิชาศิลปะแล้วมีความจดจำแม่นยำ ไม่หลงลืมง่าย สามารถนำความรู้มาประยุกต์ใช้ต่อไปได้ อีกประการหนึ่ง การแสดงความเคารพอ่อนน้อมถ่อมตนต่อครูผู้สอนถือว่าเป็นหัวใจสำคัญที่นักเรียนจะได้รับความรู้จากครู และครูจะสอนให้โดยไม่มีปิดบัง นักเรียนพรานหลวงทุกคนจึงมีความรู้สมดังประสงค์

จากบทบาทดังกล่าวของนักเรียนพรานหลวง ถือได้ว่าการฝึกฝนอบรมและต้องด้วยคุณลักษณะของคนที่มีพื้นฐานพร้อมทุกด้าน แบ่งระดับพื้นฐานได้ดังนี้

ก. พื้นฐานทางการเมือง การปกครอง เนื่องจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงผลิตศิลปินเหล่านั้นขึ้น เพื่อนำบทละครพระราชนิพนธ์ของพระองค์ออกไปเผยแพร่แก่ประชาชน จึงเท่ากับว่าพระองค์ทรงใช้ศิลปินเป็นสื่อ นำความคิดเห็นด้านการเมือง การปกครอง ประเทศ นำไปชี้แจงสั่งสอนประชาชนให้รักชาติบ้านเมืองและประพฤติตนเป็นพลเมืองดี

ข. พื้นฐานทางเศรษฐกิจ นักเรียนพรานหลวงทุกคนถือว่าเป็นข้าราชการศิลปินในกรมมหรสพ ได้รับเบี้ยเลี้ยงและเงินเดือนประจำ ทำให้มีรายได้เป็นของตนเอง เกิดความ

ภาคภูมิใจ มีปัจจัยช่วยอำนวยความสะดวกสบายของชีวิต จึงทำให้มีความสุข และเมื่อบุคคลใดมีความสุขแล้ว ก็ย่อมปรารถนาที่จะบำเพ็ญตนเป็นพลเมืองดีต่อชาติบ้านเมือง

ค. พื้นฐานทางสังคม นักเรียนพรานหลวงถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคมในราชสำนัก มีความเป็นอยู่ดี มีบรรยากาศรอบ ๆ ตัวที่รุ่งเรืองแล้วอย่างดี เช่น สถานที่ เครื่องมืออุปกรณ์ในการเรียนรู้ มีโรงพยาบาลรักษาเมื่อเจ็บป่วย ฯลฯ เหล่านี้ ล้วนเป็นสังคมที่จะช่วยกลมเกลียวให้นักเรียนพบเห็นแต่สิ่งที่ดีงามเจริญตาเจริญใจ นักเรียนพรานหลวงทุกคนจึงเป็นบุคคลที่มีคุณภาพ เพราะอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี

ง. พื้นฐานทางการศึกษา กล่าวได้ว่า นักเรียนพรานหลวงได้รับการศึกษาทั้งวิชาสามัญ วิชาศิลปะ จึงย่อมมีคุณสมบัติเป็นผู้ทรงความรู้ด้านวิชาการเต็มเปี่ยม เห็นได้จากนักเรียนส่วนมากภายหลังมักเป็นผู้มีชื่อเสียงและมีความสามารถเป็นที่ประจักษ์ชัดแก่คนทั่วไป

ดังนั้น นักเรียนพรานหลวงในบทบาทศิลปินข้าราชการกรมพรสพจึงเป็นผู้ที่ได้รับการฝึกอบรมด้านวิชาการมาอย่างเข้มแข็ง และมีความสามารถเป็นเลิศ ออกแสดงผลงานให้คนทั่วไปได้ชื่นชมสมพระราชประสงค์ขององค์พระมหากษัตริย์ที่ทรงให้การส่งเสริมมาตลอด

จากสถานภาพและบทบาทของนักเรียนพรานหลวงที่กล่าวมาแล้วนั้น เห็นได้ว่า นักเรียนพรานหลวงเป็นผู้ได้รับการศึกษาอบรมรอบตัวทุก ๆ ด้าน ตั้งแต่การได้รับการกลมเกลียวให้เป็นผู้มีจรรยาบรรณในฐานะมหาดเล็กผู้ใกล้ชิดเบื้องพระยุคลบาท รวมไปถึงการได้ศึกษาหาวิชาความรู้จากแหล่งสถานศึกษาเฉพาะของสถาบันในพระบรมราชูปถัมภ์ ซึ่งจัดว่าเป็นเลิศทั้งวิชาการและการอบรมบ่มนิสัย นอกจากนี้นักเรียนพรานหลวงยังได้เป็นสมาชิกเสื่อป่า ซึ่งได้รับการฝึกฝนให้บำเพ็ญคุณประโยชน์แก่ประเทศชาติอันจะกลายเป็นพลเมืองดีในอนาคต และบทบาทที่สำคัญที่สุดคือได้เป็นศิลปินสืบทอดศิลปวัฒนธรรมของชาติ อันเป็นลักษณะเฉพาะของนักเรียนพรานหลวง ซึ่งต่างจากศิลปินสำนักอื่น ๆ ที่ฝึกฝนด้านศิลปะเพียงประการเดียว มิได้ดำรงสถานภาพหลาย ๆ ด้าน เช่นนักเรียนพรานหลวงซึ่งมีคุณลักษณะครบทุกด้าน จึงกล่าวได้ว่านักเรียนพรานหลวง ในพระบรมราชูปถัมภ์ เป็นผู้ถึงพร้อมทั้งบุคลิกลักษณะ สมรรถภาพ และความสามารถ รวมทั้งความประพฤติลักษณะนิสัยสมกับเป็นผู้ได้รับการศึกษาอบรมมาแล้วอย่างดีเลิศ